

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirjaamo
PL33
00023 VALTIONEUVOSTO

Tausta

Laissa sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta (3.3.2023/284) ja sen 6§:ssä säädetään sosiaali- ja terveysjärjestöjen neuvottelukunnasta ja sen arviointi- ja avustusjaostosta (myöhemmin arviointi- ja avustusjaosto tai jaosto), jotka valtioneuvosto asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Arviointi- ja avustusjaoston tehtävänä on antaa sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoja terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen myönnettävien avustusten jaosta sekä tehdä arviointeja avustettavien järjestöjen toiminnasta.

Valtioneuvoston asetuksen 1059/2023 18§:ssä määritellään arviointi- ja avustusjaoston kokoonpanosta: arviointi- ja avustusjaostossa on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä enintään viisi muuta jäsentä ja näillä henkilökohtaiset varajäsenet. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut 5.6.2025 päätöksellään arviointi- ja avustusjaoston toimikaudelle 5.6.2025 – 4.6.2029.

Lausunnon antamisen hetkellä arviointi- ja avustusjaostoon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä viisi jäsentä, joille kullekin on nimetty varajäsen. Jaoston puheenjohtajaksi on nimitetty Timo Ståhl ja varapuheenjohtajaksi Jussi Vauhkonen. Jäseniksi on nimetty Tanja Avelin (varajäsen Katri Vataja), Niina Junttila (varajäsen Tiina Laatikainen), Torbjörn Stoor (varajäsen Petra Willamo), Jenni Airaksinen (varajäsen Sanna Rekola) sekä Kaisa Garedew (varajäsen Anri Niskala).

Lausuntopyyntö

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt 10.12.2025 arviointi- ja avustusjaostoa antamaan lausunnon Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (myöhemmin STEAn) avustusehdotuksesta koskien vuoden 2026 avustusehdotusta.

Valtionavustuslain (688/2001), sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun lain (3.3.2023/284) sekä

valtioneuvoston asetuksen (1059/2023) nojalla avustuksia voidaan myöntää valtion talousarviossa sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoitusta varten osoitetuista varoista sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen huomioiden erityisesti toiminnan yleishyödyllisyys, yhteiskunnallinen tarve ja käytettävissä oleva määräraha. Avustusta voidaan myöntää sosiaali- ja terveysalalla toimiville oikeuskelpoisille yleishyödyllisille yhdistyksille ja säätiöille.

Materiaalin käsittely

Lausunnon antamista varten arviointi- ja avustusjaosto on saanut vuotta 2026 koskevan STEAn avustusehdotuksen, joka sisältää kunkin avustuskohteen käyttötarkoituksen, vuodelle 2024 sekä 2025 myönnetyn summan, vuodelle 2026 haetun euromäärän sekä vuodelle 2026 ehdotetun euromäärän.

Tämän lisäksi tiedoksi on saatu haettavan toiminnan toiminta-alue, järjestön järjestöluokka, hakemustyyppi sekä valmistelijan perustelut avustuskohteen avustusehdotukselle sekä muita aineiston käsittelyä helpottavia luokitteluja sekä koonteja.

Lausunto

Jaosto lausuu pyynnön mukaisesti Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen avustusehdotuksesta koskien vuoden 2026 avustusehdotusta. Lausunto on rakennettu jaostolle toimitetun materiaalin sekä kokouksissa sihteeristöltä kuullun selvitysten pohjalta. Lausunnon valmistelua varten jaosto on kokoontunut kolme kertaa ja lisäksi jaoston jäsenet ovat työstäneet esiin nousseita huomioita kokousten ulkopuolella kokoukseen käsiteltäväksi. Lausunnossa otetaan kantaa erityisesti valtionavustuksen leikkausten vaikutuksiin siltä osin kuin se ollut mahdollista olemassa olevan tiedon valossa.

Määrärahan vähenemisen vaikutukset

Sosiaali- ja terveysalan (sote) järjestöille jaettava valtionavustus supistui noin 30 miljoonalla eurolla vuodesta 2025. Avustusten vähennystarve toteutettiin suurelta osin rajaamalla uusien hankeavustusten hakemista. Käytännössä hankeavustusta pystyi hakemaan vain EU-hankkeiden omarahoitusosuuksiin sekä huumekuolemien ehkäisyyn, johon kohdentui erillisrahoitus 1 M€.

Lähtökohtaisesti jaosto ei pidä hankeavustusten rajaamista hyvänä ratkaisuna, minkä se toi esiin myös lausunnossaan ”Avustusjärjestelmän uudistamisselvityksestä”. Seuraavassa jaoston tekemiä huomioita niistä vaikutuksista, joita hankerahoituksen rajaamisella on ollut.

Valmius vastata tulevaisuuden uhkakuviin heikentyy

Järjestöjen kyky vastata ennakoivasti, nopeasti ja vaikuttavasti lähitulevaisuuden ja jo näkyvissä oleviin hyvinvointia ja terveyttä

uhkaaviin tekijöihin heikentyy, jos hankeavustuksien euromääräistä tai sisällöllistä rajaamista jatketaan voimakkaasti.

Nousevia uhkakuvia ovat esimerkiksi lasten ja nuorten osalta nikotiiniriippuvuus suosiotaan kasvattaneiden sähkö tupakan ja nikotiinipussien myötä, peliriippuvuus Veikkauksen monopolista luopumisen myötä, erityisesti nuorten aikuisten sekä työikäisten yksinäisyyden lisääntymisen ja alkoholin kotiinkuljetuksen toteutuessa sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien kasvu. Erityisesti jaosto on huolissaan lasten ja nuorten oikeudesta ja mahdollisuudesta elää päihteettömässä ja turvallisessa ympäristössä. Myös riippuvuus älypuhelimesta ja sosiaalisen median lieveilmiöt haastavat järjestöjä uudennaisiin työotteisiin.

Uudistuminen ja innovaatiot

Hankeavustusten myöntämättä jättämisestä ja varojen keskittämisestä yleisavustuksiin ja kohdennettuihin yleisavustuksiin on seurauksena, että avustustoiminta vuonna 2026 kohdistuu voittopuolisesti aiemman toiminnan jatkamiseen.

Jaosto kiinnittää huomiota siihen, että jo toteutettujen ja nyt ehdotukseen sisältyvien leikkausten tuloksena järjestöjen toimintaedellytysten vahvistaminen -avustuskokonaisuus (vs. terveyden edistäminen ja työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen, kriisiauttaminen ja arjen turvallisuuden edistäminen, osallisuuden, toimijuuden ja arjenhallinnan tukeminen) korostuu. Tämän avustuskokonaisuuden suhteellinen osuus on noussut kahdessa vuodessa 25 prosentista 30 prosenttiin.

Jaosto katsoo, että valtionavustuksia on perusteltua kohdentaa sen varmistamiseen, että avustettavilla järjestöillä on asianmukainen hallinto. Samalla on kuitenkin tarpeen seurata sitä, miten avustukset kohdentuvat eri avustuskokonaisuuksien ja päätoimintamuotojen välillä.

Jos leikkaukset kohdentuvat pitkällä aikavälillä yksinomaan järjestöjen varsinaiselle kohderyhmille suunnattuun toimintaan (kohdennetut yleisavustukset) ja uusiin avauksiin, on riskinä, että valtionavustuksilla päädytään tukemaan järjestörakennetta ja -verkostoa, jolle ei toiminnan näkökulmasta ole enää vahvoja perusteita. Tämä saattaa jaoston näkemyksen mukaan heikentää järjestöjen uudistumista ja innovaatiokykyä.

Osallisuus, toimijuus ja arjenhallinnan tukeminen

Osallisuuden, toimijuuden ja arjenhallinnan tukemisen teeman rahoitus on vähentynyt muita teemoja enemmän. Suhteessa vuoteen 2024 nykyinen ehdotus on 62 % aiemmasta. Myös vuosien 2025 päätösten ja 2026 ehdotuksen teemakohtaisessa tarkastelussa Osallisuuden, toimijuuden ja arjenhallinnan teeman tukemista on leikattu enemmän kuin muita teemoja. Teema on sekä kansanterveydellisesti, taloudellisesti että sisäisen turvallisuuden kannalta tärkeä, koska osallisuuden, toimijuuden ja arjenhallinnan puutteet johtavat usein syrjäytymiseen, mielenterveyden ongelmiin sekä väkivaltaiseen

käyttäytymiseen. Näiden yhteiskunnalliset kustannukset ovat huomattavia.

Alueellinen rahoitus vähentynyt suhteessa valtakunnalliseen rahoitukseen

Tarkastellessaan rahoituksen jakautumista alueellisesti vuosina 2025–2026, jaosto kiinnitti huomiota siihen, että alueellinen rahoitus on vähentynyt 5,4 prosenttia. Valtakunnallinen rahoitus on vastaavasti kasvanut tämän verran. Tätä on jatkossa seurattava ja tarkasteltava sen tarkoituksenmukaisuutta.

Sosiaalisen lomatoiminnan avustaminen supistuu – lasten loma- ja leiritoiminta turvataan

Jaosto pitää tärkeänä, että lasten loma- ja leiritoimintaan ei kohdistu leikkauksia.

Yhteistyön tiivistäminen hyvinvointialueiden ja kuntien kanssa

Sote-järjestöjen toimintaa rahoittavat kansallisesti STEAn lisäksi kunnat ja hyvinvointialueet. Tämä rahoitusmalli tukee järjestöjen monipuolista toimintaa, mutta aiheuttaa myös haasteita, jotka voivat heikentää rahoitettavan toiminnan vaikuttavuutta, hallinnollista tehokkuutta ja johtaa päällekkäiseen rahoitukseen ja epäselvyyksiin vastuunjaossa.

Jaosto katsoo, että julkisten rahoittajien tiiviimpi yhteistyö ja synergian etsiminen on tärkeää.

Jaosto pitää tärkeänä, että valtakunnallisten hankkeiden rinnalla vahvistetaan alueellista ja paikallista kehittämistä.

Yleisavustusten vertailukelpoisuuden lisääminen

Jaoston näkemyksen mukaan avustusrakennetta tulisi kehittää siihen suuntaan, että yleisavustukset (ay) olisivat vertailukelpoisempia. Nykyisellään on vaikea muodostaa kuvaa siitä, mikä on hallinnollisten kulujen ja yleisavustukselle kohdennettujen muiden sisältöjen kulujen suhde.

Yleisavustusten kohdentuessa vain hallinnollisiksi katsottuihin kuluihin, ei tuloksellisuusraportin täyttäminen olisi tarpeellista. Tämä vähentäisi järjestöjen hallinnollista taakkaa.

Vaikutusten ennakkoarvioinnin laatiminen merkittävien muutosten yhteydessä

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionrahoitusta on vuodesta 2025 lähtien vähennetty merkittävästi osana valtiontalouden sopeutustoimia. Nämä sopeutustoimet ulottuvat tämän hetken tiedon mukaan aina vuoteen 2027 asti. Määrärahojen leikkausten vaikutuksista ei ole tehty vaikutusten ennakkoarviointia.

Jaosto pitää tärkeätä, että merkittävien muutosten yhteydessä laaditaan vaikutusten ennakkoarviointi, jossa todetaan eri vaihtoehtojen vaikutukset (nykytila vs. muutokset määrärahojen jaossa).

Harvoin esimerkiksi määrärahojen leikkaukset kohdistuvat samalla tavalla kaikkiin ikä- tai kohderyhmiin. Vaikutusten näkyväksi tekeminen lisäisi sekä päättäjien tietoisuutta päätösten vaikutuksista että päätöksenteon läpinäkyvyyttä.

Helsingissä, 22.12.2025

Arviointi ja avustusjaosto

Timo Ståhl

Jussi Vauhkonen

Tanja Avelin

Niina Junttila

Torbjörn Stoor

Jenni Airaksinen

Kaisa Garedew¹

Katri Vataja

Tiina Laatikainen

Petra Willamo

Sanna Rekola

Anri Niskala

¹ Jäsen Garedew on jättänyt lausuntoon eriävän lausuman, jossa toteaa, ettei arviointi- ja avustusjaoston lausunto sisällä kaikkia näkökulmia. Eriävä lausuma on arviointi- ja avustusjaoston 17.12.2025 kokouspöytäkirjan (VN/18940/2025-STM-7) liitteenä.